

Geoliede geluksmachines

Briefwisseling tussen hoogleraar economie Bas Jacobs en schrijver Arnon Grunberg.

Je flirt regelmatig met libertarisme. Het medicijn van staatsinterventie vind je vaak erger dan de kwaal. Je wijst graag op de gevaren van 'het geweldsmonopolie van de staat'. De goddeloze drie-eenheid 'geweld-monopolie-staat' is retorisch prachtig. Is Milton Friedmans *Kapitalisme en Vrijheid* misschien jouw 'blauwe boekje'? Mag ik desondanks een economische lofrede op de staat afsteken? De overheid is de handhaver van onze eigendomsrechten, contracten en veiligheid. Zonder rechters, politie en leger zou niemand goed zaken kunnen doen. Sommige goederen brengt de markt niet of maar beperkt voort. Dus legt de overheid dijken, wegen en spoorlijnen aan en zorgt voor onderwijs en misschien zelfs voor cultuur. Monopolies en kartels draaien mensen een poot uit. Om marktbederf te voorkomen voert de overheid mededingingsbeleid. De markt faalt ook als niemand de schade aan milieu en leefomgeving in de prijzen terugziet. Om niet op een steeds heterere en vuilere aarde te hoeven leven, laat de overheid de vervuiler betalen. Veel (verzekerings)markten falen of storten zelfs helemaal in door ongelijk verdeelde informatie tussen marktdeelnemers. Daardoor zijn inkomensrisico's vanwege ziekte, arbeidsongeschiktheid,

werkloosheid en ouderdom niet goed privaat te verzekeren. Economische geluksvogels sluiten geen inkomensverzekeringen af als ze hoge premies moeten betalen voor de uitkeringen aan pechvogels. De overheid verzekert daarom verplicht de grootste inkomensrisico's in het leven. De primaire taak van de overheid is om de markt doelmatig te laten werken: zonder goede staat geen goede markt. De marktuitskomst vinden mensen alleen niet altijd rechtvaardig. Private charitatieve initiatieven schieten echter tekort. Daarom bestrijdt de overheid armoede en herverdeelt inkomens en vermogen, naar politieke kleur en smaak. Dit alles kan de overheid alleen maar doen dankzij haar geweldsmonopolie. Is dat volgens jou erg? En slaat Mark Rutte de plank niet mis? Zijn overheden in Nederland en de Scandinavische landen niet geoliede geluksmachines? Waar ter wereld hebben mensen sociaal-economisch minder te verduren? De staat faalt, net als de markt. De overheid is minder efficiënt omdat ze rechtsgelijkheidsbeginselen en de privacy van burgers moet respecteren. De overheid is onbetrouwbaar en kan terugkomen op eerdere beloften. Lobby's en gevestigde belangen kunnen besluitvorming versjteren. Maar het is uit-

eindelijk menselijk falen dat de overheid doet falen. Wij, de kiezers, zijn de staat. Wij, de kiezers, zijn de opdrachtgevers en de politici zijn onze uitvoerders. De staat faalt als wij, de kiezers, falen. Arnon, is haat tegen de staat niet onverholven misantropie? De overheid is niet slecht, ook niet goed. Een democratisch gekozen overheid kan de meest kwaadaardige slachtpartijen aanrichten. Maar ook een sociaal-economisch paradijs op aarde stichten. Beide hebben we in de twintigste eeuw gezien. Is niet ondanks maar dankzij de staat grote maatschappelijke vooruitgang geboekt de afgelopen paar honderd jaar? En is de kans op staatsgeweld niet het kleinst als mensen niet sociaal-economisch hoeven te lijden? Beste Arnon, wil je echt de inzet van het geweldsmonopolie van de staat zo klein mogelijk houden? Moeten we dan aanvaarden dat de markt faalt en iedereen economisch daaronder lijdt? En moeten we dan maar iedere dag een bord met glasscherpen en spijkers eten zodat onze magen uiteindelijk bestand raken tegen alle economisch rampspoed die het leven daarin uitstort?

Hartelijke groet, Bas

Goedbedoelde interventies

Zoals jijzelf al aangeeft is de tegenstelling markt versus overheid een valse. De overheid maakt de markt mogelijk, inderdaad door eigendomsrechten te garanderen, en de uitwassen van anarchie te voorkomen. Dit alles ontkent Milton Friedman niet. Overigens heb jij mij nota bene aangeraden Friedman te lezen. Maar je hebt gelijk, ik heb een libertijnse intuïtie, die had ik al voor ik Friedman las. En zelfs Friedman heeft er oog voor dat de staat soms moet ingrijpen om bijvoorbeeld schade aan het milieu te voorkomen, *neighborhood effects* noemt hij dat. Ik haat de staat niet, maar de vermoedelijk goedbedoelde interventies van de staat hebben vaak negatieve neveneffecten. Jouw door mij bewonderde collega Deirdre McCloskey stelt dat de overheid niet zozeer de allerarmsten beschermt, maar geld int (belasting), veelal van de middenklasse, om die vervolgens in de vorm van subsidies weer aan de middenklasse uit te delen. Het netto-effect van dit rondpompen van geld is niet zo groot. Daarbij komt dat veel overheden, misschien niet zozeer de Nederlandse, corrupt zijn en niet bijdragen aan het welzijn van hun burgers.

De noodzaak van solidariteit ontken ik niet. Pechvogels moeten worden opgevangen. Maar kan de overheid alle negatieve gevolgen van de genetische loterij teniet doen? Ik denk van niet. En als onze samenlevingen minder complex waren, zouden wij idealiter onze solidariteit kunnen regelen zonder een overheid. Filosofisch gezien duidt het bestaan van de overheid erop dat wij mensen gevallen wezens zijn die het niet zelf kunnen, maar dat wij een vaderachtige autoriteit nodig hebben die ons moet dwingen tot solidariteit. Wij stoppen, met dank aan de overheid, onze bejaarden in bejaardentehuizen. Is dat vanuit sociaal oogpunt werkelijk beter dan het mediterrane model waarbij drie generaties in een huis wonen? En is het met de cultuur in Amerika, waar de overheid zich veelal afzijdig houdt als het om cultuursubsidies gaat, armoediger gesteld dan in Europa? Wat moet je doen als in een democratie het draagvlak voor bijvoorbeeld kunstsubsidies wegvalt? De meeste overheden verbieden harddrugs. Leidt dat tot verbeterde volksgezondheid of leidt het vooral tot groei van criminele organisaties, zwarte markten en gevangnissen? In Nederland hebben wij prostitutie gelegaliseerd, en dat heeft niet tot

onverdeeld gunstige effecten geleid. Maar dat komt omdat overheden vrij verkeer van personen blokkeren, waardoor mensensmokkel en mensenhandel een lucratieve bezigheid worden. Je hebt het over 'rechtvaardigheid'. Mensen zijn in competitie met elkaar en de uitkomsten van die competitie zullen nooit helemaal rechtvaardig zijn. Bovendien is er het onrechtvaardige noodlot. Natuurlijk is het verstandig sociale mobiliteit te bevorderen, bijvoorbeeld door goed onderwijs beschikbaar te stellen aan alle burgers en niet alleen aan burgers uit de betere klasse, maar ook dan zal je een bepaalde mate van onrechtvaardigheid houden omdat bijvoorbeeld niet iedereen met dezelfde talenten wordt geboren. Pechvogels moet een tweede kans worden geboden en een behoorlijk bestaansminimum, al was het maar om sociale onrust te voorkomen. Maar Bas, de staat als armoedebestrijder? Kom op. Handel is de primaire armoedebestrijder. Als de staat onze grote armoedebestrijder zou zijn, zouden we nu allemaal als honden in vuilnisbakken snuffelen.

Hartelijke groet, Arnon